

NIEUWSBRIEF FLORON-FWT, NR. 16, JANUARI 1997

DISTRICT TWENTE e.o.

www.fwtwente.nl

REDACTIE: Otto Zijlstra (districtscoördinator FLORON). E-mail: ogzijlstra@zon-net.nl
Pieter Stolwijk (coördinator Floristische Werkgroep Twente). E-mail: fwt@fwtwente.nl
Jacques Bielen E-mail: jwbielen@xs4all.nl

[P.F. STOLWIJK & O.G. ZIJLSTRA](#)

[P. BREMER](#)

[R. BERINGEN & P. BREMER](#)

[M.A.P. HORSTHUIS](#)

[K. V.D. VEEN & P. BREMER](#)

Redactie

Bijzondere vondsten 1995, p.1

Het provinciale botanische onderzoek in Twente in 1996, p.7

Paardenhaarzegge (*Carex appropinquata*) in Overijssel, p.8

Over een nieuwe groeiplaats van Draadgentiaan (*Cicendia filiformis*) in Twente, p.11

Een eerste vondst van Trilgraszegge (*Carex brizoides*) in Twente, p.16

Start seizoen 1997, p.18

Bijzondere vondsten 1995

P.F. Stolwijk & O.G. Zijlstra

Het was weer erg moeilijk om uit de grote hoeveelheid interessante vondsten uit 1995 de meest bijzondere te halen. In principe worden in onderstaande lijst alle eerste en tweede vondsten vermeld. Een enkele keer een derde vondst.

Maar dat houdt in dat vondsten van soorten die landelijk als (zeer) bijzonder gelden, geen kans maken in deze lijst. Vooral van soorten die profiteren van de diverse maatregelen van natuurbehoud zoals plaggen en schoonmaken van vennen en poelen, zijn ook in 1995 weer nieuwe groeiplaatsen ontdekt: Draadgentiaan (*Cicendia filiformis*): 1 vondst ([HORSTHUIS](#) 1997); Alpenrus (*Juncus alpinoarticulatus* subsp. *alpinoarticulatus*): 2 vondsten; Wijdbloeiende rus (*Juncus tenageia*): 3 vondsten; Witte waterranonkel (*Ranunculus ololeucos*): 4 vondsten. Van Waterlepelkje (*Ludwigia palustris*) zijn ook weer twee nieuwe vondsten gedaan; het heeft nu in totaal 5 Twentse groeiplaatsen.

Loos blaasjeskruid (*Utricularia australis*) heeft in 1995 op verschillende plaatsen gebloeid, zodat vondsten waar we in eerdere jaren nog onzeker over waren ([STOLWIJK & ZIJLSTRA](#) 1995), nu bevestigd kunnen worden. Het beeld dat uit de verspreidingskaartjes oprijst is dat Gewoon blaasjeskruid (*Utricularia vulgaris*) (15 vindplaatsen) vanaf Almelo naar het noorden toe (bijvoorbeeld tussen Gramsbergen en Coevorden) tamelijk algemeen is en dat Loos blaasjeskruid, dat met 5 zekere vindplaatsen in ieder geval veel zeldzamer is, slechts ten zuiden van de lijn Almelo-Nordhorn voorkomt, waar Gewoon blaasjeskruid ontbreekt. Daarnaast hebben we nog 10 vindplaatsen waarvan niet zeker is welk Blaasjeskruid er groeit; maar vrijwel zeker gaat het merendeels om Gewoon blaasjeskruid.

Blonde egelskop (*Sparganium erectum* subsp. *neglectum*), tot nog toe vastgesteld om Almelo en noordelijker, is nu ook bij Enschede gevonden. De toename

van het aantal vindplaatsen (nu 15) is vooral te danken aan de betere herkenning door de waarnemers ¹.

Hetzelfde geldt voor Klein fonteinkruid (*Potamogeton berchtoldii*), dat nu uit minstens 8 km-hokken bekend is.

Verheugend is verder dat vroegere locaties van Trilgras (*Briza media*) en Vierzadige wikke (*Vicia tetrasperma* subsp. *tetrasperma*) zijn teruggevonden.

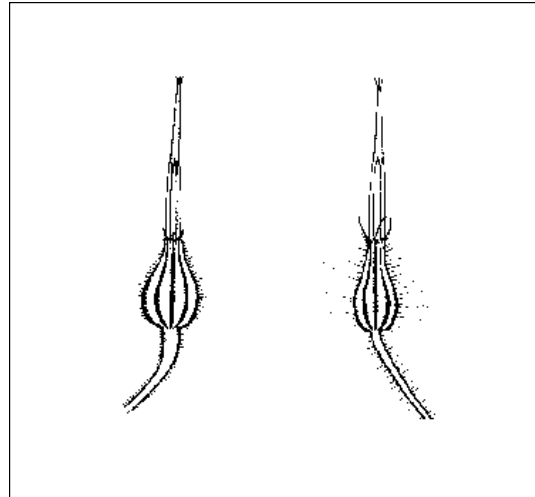
Materiaal van een in 1994 in de Marssteden bij Enschede gevonden Rus (*Juncus*), door ons benoemd als Alpenrus (*Juncus alpinoarticulatus* subsp. *alpinoarticulatus*), behoort volgens Leiden tot Duinrus (*Juncus alpinoarticulatus* subsp. *atricapillus*), **nieuw voor Twente**. Zie MEIJDEN & al. (1996). De verschillen tussen beide ondersoorten zijn klein en niet altijd scherp. De resultaten van een nog te verrichten vergelijkend eigen onderzoek aan materiaal van de verschillende Twentse groeiplaatsen zullen in een van de volgende Nieuwsbrieven gepubliceerd worden.

De naamgeving in volgende lijst volgt ed. 22 van de Flora van Nederland. (MEIJDEN 1996). Waar van toepassing, zijn de namen uit de vorige druk tussen [] opgenomen.

- Stinkende kamille (*Anthemis cotula*) Rode Lijst 3. **Nieuw voor FLORON-FWT**.
Omgewerkte wegberm bij Tubbergen. (250-493).
- Stijve windhalm (*Apera interrupta*). Tweede vondst FLORON-FWT.
Usselo, ruderaal terrein bij de snelweg (253-469).
- Zeeraket (*Cakile maritima*). **Nieuw voor Twente**.
Nijverdal; industrieterrein, op aangevoerde grond (230-485; 230-486).
- Rapunzelklokje (*Campanula rapunculus*) Rode Lijst 3.
Industrieterrein Almelo-Wierden (238-487). Adventief.
- Paardenhaarzegge (*Carex appropinquata*) Rode Lijst 3.
Bij Diepenheim (233-467; 233-468). ([BERINGEN & BREMER 1997](#))
- Trilgraszegge (*Carex brizoides*). **Nieuw voor Twente**.
Bij Delden (246-474), bosje aan Twentekanaal. Dit bosje is in het verleden meermalen geïnventariseerd, maar Trilgraszegge was tot nu toe over het hoofd gezien. ([VAN DER VEEN & BREMER 1997](#))
- Watergras (*Catabrosa aquatica*). **Eerste vondst FLORON-periode**.
Oude Bornsebeek (246-484). Zie excursieverslag Zenderen ([STOLWIJK & ZIJLSTRA 1996](#))
- Druifkruid (*Chenopodium botrys*). **Nieuw voor Twente**.
Oldemeijer, ruderaal plek in naaldbos (234-507). 80 exemplaren.
- Muurbloemmosterd (*Coincya monensis* subsp. *recurvata* [syn. *C. cheiranthos*]). **Nieuw voor Twente**.
Wegberm bij Hardenberg (236-509). Zie MEIJDEN (1996).

¹ Dit taxon wordt niet meer erkend in Heukels' Flora van Nederland (MEIJDEN 2005).

- Veldwarkruid (*Cuscuta campestris*). Derde vondst FLORON-FWT.
Bij Wierden, op voormalige maïsakker (237-488). Enorm woekierend op Gingellikruid (*Guizotia abyssinica*).
- Bruin cypergras (*Cyperus fuscus*) Rode Lijst 4.
Derde vondst FLORON-periode. Op de kale, lemige oever van de geschoonde gracht rond de Hunenborg bij Tilligte (260-489). Ruim 15 planten in gezelschap van onder meer Waterlepeltje (*Ludwigia palustris*), Vlottende bies (*Eleogiton fluitans* [syn. *Scirpus fluitans*]) en Waterviolier (*Hottonia palustris*)
- Geschubde mannetjesvaren (*Dryopteris affinis* [syn. *D. pseudomas*]). Derde vondst FLORON-FWT.
Een plant aan een bermgreppel in het Lankheet bij Haaksbergen (245-460).
- Egeria (*Egeria densa*)
Vriezenveen, bergingsvijver (237-492). Uit weggeworpen aquariummateriaal.
- Gesteeld glaskroos (*Elatine hexandra*) Rode Lijst 4. **Eerste vondst FLORON-FWT**.
Enkele duizenden planten bijeen op de drooggevalle zandige oever van een spaarbekken in het waterwingebied noord van Enschede (256-474). De soort is recent ook nog aangetroffen op de tot dan toe enige Twentse groeiplaats, het Klein Lonnekermeer bij Hengelo. Zie ook HOFSTRA (1977).
- Klein robertskruid (*Geranium purpureum*). **Nieuw voor Twente**.
Industrieterrein Almelo-Wierden (238-487). Natte, vastgereden zand- en grindgrond. Naast de in de Heukels' genoemde kenmerken van deze neofiet noemt HÜGIN & al. (1995) onder meer nog: Lengte van de kelkbladaalden: tot 1,2 mm; (bij Robertskruid (*G. robertianum*) 1,5-2,5 mm). Kelkbehang: 1,0 mm lang; (bij Robertskruid tot 3,0 mm). De typische geur van Robertskruid ontbreekt. Zoals op de afbeelding is te zien, is de vrucht buikiger dan bij Robertskruid, terwijl de vruchtsteel bovenaan iets verdikt is.
- Gingellikruid (*Guizotia abyssinica*). Tweede en derde vondst FLORON-FWT.
Bij Wierden, op voormalige maïsakker (237-488); > 30 manshoge exemplaren met vruchten, geparasiteerd door Veldwarkruid. Bij Oldenzaal (263-478), ingezaaide berm.

Klein robertskruid (links)
Robertskruid (rechts)
naar HÜGIN 1995.

- Spits havikskruid (*Hieracium lactucella*) Rode lijst 1. **Eerste vondst FLORON-periode.**

Bij Oldenzaal (261-483), aan de rand van een weiland onder prikkeldraad. De laatste Twentse vondst (255-496) dateert van 1979.

- Zwaardrus (*Juncus ensifolius*). Tweede vondst Twente.
Enkele planten aan een ven aan de Kennebroeksweg tussen Enschede en Losser (263-473).
- Kleine margriet (*Leucanthemum paludosum*). **Nieuw voor Twente.**
Bij Radewijk (246-509). Ruderale berm, ingang akker.
- Witte veldbies (*Luzula luzuloides*) Rode Lijst 3. Derde vondst FLORON-FWT.
Bij Oldenzaal (256-478); tientallen pollen op talud spoorweg.

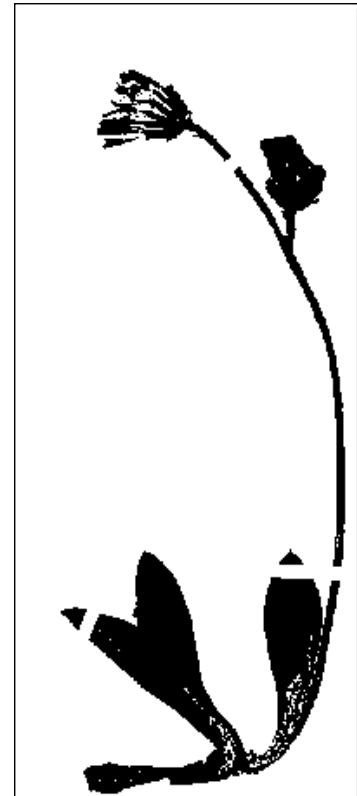
- Kruipkattenstaart (*Lythrum junceum*). **Nieuw voor Twente.**

Almelo, op slootkant (241-487). 2 bloeiende en vruchtdragende exemplaren tussen Grote kattenstaart (*L. salicaria*)

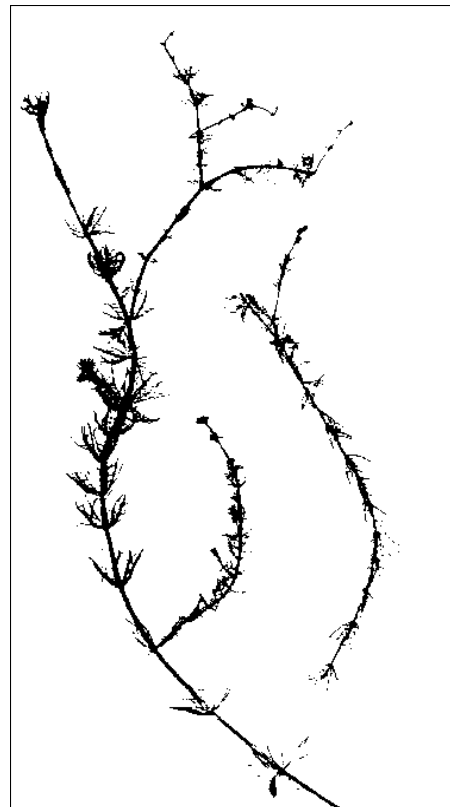
- Tuinbingelkruid (*Mercurialis annua*). Derde vondst FLORON-FWT.
Nijverdal, industrieterrein (230-486).
- Groot bronkruid (*Montia fontana* subsp. *fontana*). **Eerste vondst FLORON-FWT.**
Oldenzaal, Tankenberg (261-482). Zie MEIJDEN (1996).

- Teer vederkruid (*Myriophyllum alterniflorum*) Rode Lijst 2. **Eerste vondst in Twente na 1950.**

Enkele tientallen planten in een geschoond ven bij Beckum (244-469), samen met Pilvaren (*Pilularia globulifera*) en Duizendknoopfonteinkruid (*Potamogeton polygonifolius*). Teer vederkruid is altijd al (zeer?) zeldzaam geweest in Twente. Voor 1950 was ze bij ons van slechts 3 atlasblokken bekend (WEEDA 1985).

Spits havikskruid

Teer vederkruid

- Geel vogelpootje (*Ornithopus compressus*). **Nieuw voor Twente.**
Inmiddels is deze nieuwkomer ook bij ons gesignaleerd: bij Nijverdal is ze aangetroffen in een droge zandige berm (226-487). Op de vliegbasis Twente (258-477) groeide ze in gezelschap van haar naaste verwanten Klein vogelpootje (*O. perpusillus*) en Serradelle (*O. sativus*). Waarschijnlijk is de soort hier aangevoerd met pootgoed van Zomereik (*Quercus robur*) uit Zuid-Europa. Zie ook REIJERSE (1996).
- Kale gierst (*Panicum dichotomiflorum*). **Nieuw voor Twente.**
Bij Tilligte (262-492), aan de rand van een maïsakker. Zie ook MEIJDEN (1996), Gorteria 22: 72: "Het is mogelijk dat in Nederland twee nauw verwante soorten zijn ingeburgerd." Het gaat daarbij dan om *P. dichotomiflorum* MICHX. en *P. schinzii* HACK. EX SCHINZ (Ryves & al. 1996). Het Twentse materiaal moet nog worden onderzocht.
- Spits fonteinkruid (*Potamogeton acutifolius*). Tweede vondst FLORON-FWT. Denekamp (265-488). Hier ook in 1988 gevonden.
- Wilgfonteinkruid (*Potamogeton x decipiens*). **Nieuw voor Twente.**
Rikkerink (240-475), in een bermsloot. Determinatie bevestigd door D.T.E. van der Ploeg.
- Puntig fonteinkruid (*Potamogeton mucronatus*). **Eerste vondst FLORON-FWT.**
In een slootje ten noorden van Goor (236-475).
- Behaarde boterbloem (*Ranunculus sardous*). Tweede en derde vondst FLORON-FWT.
Nijverdal, industrieterrein (230-486); industrieterrein Almelo-Wierden (239-487).
- Grote vlotvaren (*Salvinia molesta* [syn. *S. auriculata*]). Derde vondst FLORON-FWT.
(238-491). Uit weggeworpen aquariummateriaal. Werd vroeger steeds als Kleine vlotvaren (*S. natans*) gemeld, maar door ons als Grote vlotvaren (onder het synoniem *S. auriculata*) genoteerd.
- Gevleugeld helmkruid (*Scrophularia umbrosa*)
Overijsselse Vecht (230-504; 230-505); Lonnekerberg, aan een vochtig bospad (260-478). In de FLORON-periode waren tot nog toe van deze soort twee groeiplaatsen bekend.
- Bastaardglidkruid (*Scutellaria x hybrida*)
Na de eerste vondst in 1994 op de Hakenberg bij Oldenzaal nu ook bekend geworden van de Tankenberg en de Paasberg (261-483; 262-483). Zie ZIJLSTRA (1995)

- Bieslelie (*Sisyrinchium bermudiana*). **Nieuw voor Twente.**
Op vochtige, open grond in recent vergraven SBB-terrein bij Beuningen (267-488). Onduidelijk is de status van deze vondst; de soort heeft zijn hoofdverspreiding in oostelijk Noord-Amerika en is in Europa mogelijk inheems in West-Ierland waar ze groeit aan meeroevers en in natte graslanden.
- Drijvende egelskop (*Sparganium angustifolium*) Rode Lijs 1. Tweede vondst FLORON-FWT.
Na schoonmaakwerkzaamheden teruggekeerd in de Bergvennen bij Dene-kamp (265-494).
- Mottenkruid (*Verbascum blattaria*) Rode Lijst 4. Tweede en derde vondst FLORON-FWT.
Hengelo (251-476); bij Oldenzaal (261-482). Adventief of verwilderd.
- Melkvioltje (*Viola persicifolia*) Rode Lijst 1. **Eerste vondst FLORON-FWT.** (237-482). Zie ZIJLSTRA (1995).

Literatuur

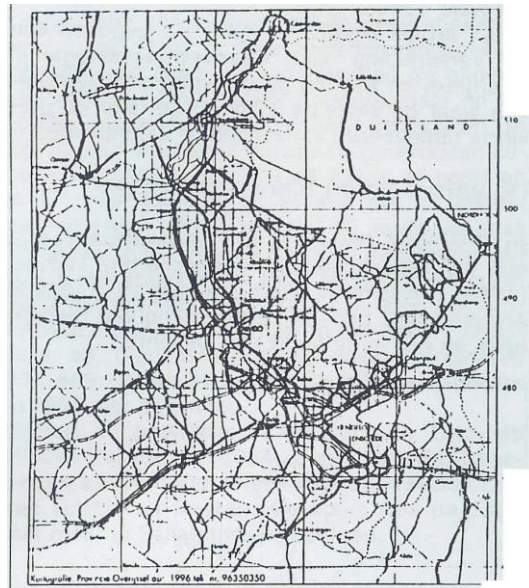
- BERINGEN, R. & P. BREMER (1997). Paardenhaarzegge (*Carex appropinquata*) in Overijssel. Nieuwsbrief FLORON-FWT 16.
- HOFSTRA, J.J. & E.J. WEEDA (1977). Over de vegetatie met *Elatine hexandra* (Lapierre) DC. in de kleine plas van het Lonnekermeer. *Gorteria* 8: 193-206.
- HORSTHUIS, M.A.P. (1997). Over een nieuwe groeiplaats van Draadgentiaan (*Cicendia filiformis*) in Twente. Nieuwsbrief FLORON-FWT 16.
- HÜGIN, G., J. MAZOMEIT & P. WOLFF (1995). *Geranium purpureum*, ein weit verbreiteter Neophyt auf Eisenbahnschotter in Südwestdeutschland. *Floristische Rundbriefe* 29: 37-41.
- MEIJDEN, R. VAN DER (1996). Heukels' Flora van Nederland. ed. 22.
- MEIJDEN, R. VAN DER (2005). Heukels' Flora van Nederland. ed. 23.
- MEIJDEN, RUUD VAN DER, WOUT J. HOLVERDA & LENI (H.) DUISTERMAAT (1996). Nieuwe vondsten van zeldzame planten in 1993, 1994 en (ten dele) 1995. *Gorteria* 22.
- REIJERSE, F. (A.) I. (1996). *Ornithopus compressus* (Geel vogelpootje) in Noord-Limburg. Twee vindplaatsen dicht bijeen en toch onafhankelijk. *Gorteria* 22: 97.
- RYVES, T.B., E.J. CLEMENT & M.C. FOSTER (1996). ALIEN GRASSES OF THE BRITISH ISLES, pp. 88-89.
- STOLWIJK, P.F. & O.G. ZIJLSTRA (1995). Bijzondere vondsten FLORON-FWT 1994. Nieuwsbrief FLORON-FWT 13.
- STOLWIJK, P.F. & O.G. ZIJLSTRA (1996). Excursieverslagen 1995. Nieuwsbrief FLORON-FWT 14.
- VEEN, K. VAN DER, & P. BREMER (1997). Een eerste vondst van Trilgraszegge (*Carex brizoides*) in Twente. Nieuwsbrief FLORON-FWT 16.
- WEEDA, E.J. (1985). In: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE. Atlas van de Nederlandse flora. Deel 2: 217. Zeldzame en vrij zeldzame planten.
- ZIJLSTRA, O.G. (1995). Melkvioltje (*Viola persicifolia*) teruggevonden. Nieuwsbrief FLORON-FWT 13.

ZIJLSTRA, O.G. (1995). Blauw x Klein glidkruid (*Scutellaria x hybrida*), nieuw voor Nederland. [Nieuwsbrief FLORON-FWT 13](#).
ZIJLSTRA, O.G. (1996). *Scutellaria x hybrida* STRAIL, nieuw voor Nederland. Gorteria 22: 89.

Het provinciale botanische onderzoek in Twente in 1996

P. Bremer, coördinator provinciale milieu-inventarisatie

Sinds 1984 vindt binnen de provincie een botanische kartering plaats, waarbij kilometerblokken gekarteerd worden op een wijze die sterk overeenkomt met die van FLORON. In het kader hiervan is sindsdien ook een deel van Twente gekarteerd ([BREMER 1993](#)). In 1996 zijn door een groep van zes medewerkers alle witte gebieden van NO-Twente, N-Twente en NW-Twente tot aan de omgeving van Hardenberg gekarteerd (**Kaart 1**). De kartering heeft betrekking op gebieden waar niet eerder is gekarteerd door provincie of landinrichtingsdienst (LBI). De vraag is of door deze kartering geen onnodige overlap optreedt met de FLORON kartering. Het provinciale onderzoek is geen floristisch kartering in strikte zin, maar in hoofdzaak een vegetatie- en soortkartering.

Kaart 1

De vegetatiekartering houdt in dat binnen een km-blok van alle vlakken en van de meeste lijnvormige elementen nagegaan wordt welke vegetatietypen voorkomen. Op een kaartje worden deze met een code aangegeven.

Na het veldwerk worden deze kaarten op een kaart met schaal 1: 10.000 overgezet en daarna gedigitaliseerd, waarna een gekleurde vegetatiekaart (schaal 1:25.000) op het beeldscherm kan verschijnen.

Daarnaast is de soortkartering van grote betekenis. Van de ca 1.000 tijdens de provinciale kartering waargenomen soorten wordt van 600 zgn. aandachtsoorten de aanwezigheid in 50-m trajecten aangegeven. Deze trajecten hebben altijd betrekking op één biotoop, bijv. een heideveld of bermsloot. Per km-blok worden in de regel minimaal 100 van deze 50-m trajecten bemonsterd met gemiddeld voor de hele provincie slechts 2 aandachtsoorten per traject.

Daarnaast worden van de meeste Rode Lijstsoorten de vindplaatsen beschreven volgens de FLORON-methode. Alleen Jeneverbes (*Juniperus communis*), Bruine snavelbies (*Rhynchospora fusca*), Vingerhoedskruid (*Digitalis purpurea*) en Tweestijlige meidoorn (*Crataegus laevigata*) worden niet meegenomen.

Naast de vegetatie-, soort- en Rode Lijstsoortkartering wordt per km-blok één lijst van waargenomen hogere planten ingetekend. Dit laatste onderdeel overlapt

dus met het FLORON onderzoek, maar met dit verschil dat bij het provinciale onderzoek bebouwd gebied niet wordt gekarteerd en niet naar volledigheid wordt gestreefd.

Voor het dit jaar geïnventariseerde gebied vond een nog verdere afstemming met FLORON plaats door de lijsten van eerdere waargenomen soorten uitgedraaid per km-blok het veld mee in te nemen. Deze lijsten zijn afgeleid uit het FLORBASE-1 secundair bestand. Het is de bedoeling met name de niet eerder waargenomen soorten aan te strepen, zodat dubbel werk zoveel mogelijk wordt vermeden.

Literatuur

BREMER, P. (1993). Het botanisch onderzoek in Twente. [Nieuwsbrief FLORON-FWT 9](#): 4-9.

Paardenhaarzegge (*Carex appropinquata*) in Overijssel

R. Beringen & P. Bremer (provincie Overijssel)

Inleiding

Paardenhaarzegge (*Carex appropinquata*) behoort in Nederland tot de zeldzame en bedreigde plantensoorten (UFK 4, Rode Lijst 3). De meeste Nederlandse vindplaatsen bevinden zich in de beekdalen van Noord- en Midden-Drenthe. Hier zijn op veel vindplaatsen maar een beperkt aantal pollen aanwezig (DE BRUIJN 1977). Mogelijk omvat de hele Nederlandse populatie maar enkele honderden pollen! Nederland bevindt zich aan de westrand van het areaal van Paardenhaarzegge en de soort stelt hier vrij specifieke eisen aan haar standplaats. Paardenhaarzegge groeit op natte, matig voedselrijke, zwak zure tot neutrale standplaatsen. Zij is gebonden aan plaatsen met een regelmatige toevoer van basenrijk grondwater. Voor bemesting en ontwatering is zij erg gevoelig (WEEDA & al. 1994). Uit onderzoek in een beekdalreservaat in Noord-Drenthe bleek Paardenhaarzegge voor te komen op plaatsen die in de loop van het jaar afwisselend onder invloed staan van basenrijk en basenarm grondwater, de zgn. poikilotrofe zone (GROOTJANS 1985). De meest uitgebreide beschrijving van vegetaties met Paardenhaarzegge wordt gegeven DOOR DE BRUIJN (1977). Hij vermeldt dat de soort bij voorkeur groeit in

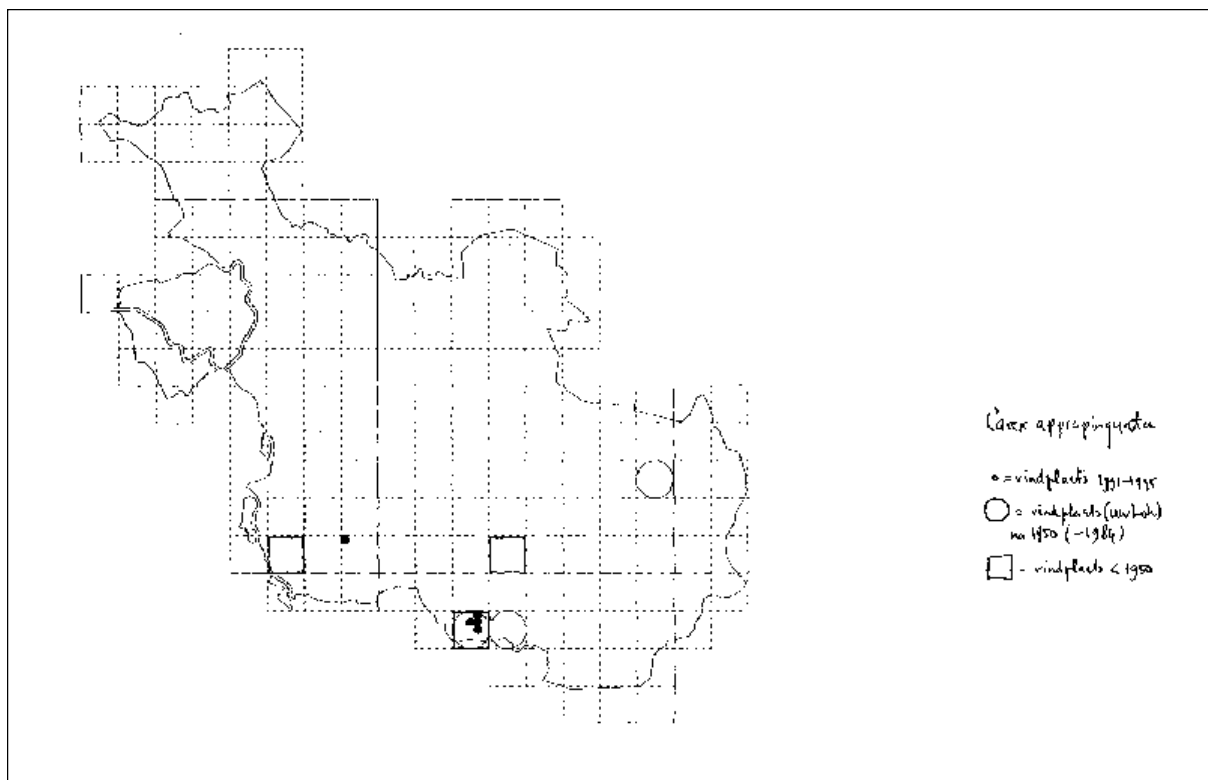
Paardenhaarzegge

lage, moerassige plekken in Dotterbloemhooiland (*Calthion palustris*). In deze beekdalhooilanden wordt de soort vergezeld door o.a. Snavelzegge (*Carex rostrata*), Holpijp (*Equisetum fluviatile*), Dotterbloem (*Caltha palustris* subsp. *palustris*), Wateraardbei (*Potentilla palustris*) en Kleine valeriaan (*Valeriana dioica*). Syntaxonomisch gezien behoren deze vegetaties deels tot Kleine zeggen-vegetaties (*Carici curtae-Agrostietum caninae caricetosum diandrae*) en voor een deel tot vegetaties die verwant zijn aan Dotterbloemhooiland of Blauwgrasland (*Molinietalia*). Buiten Noord-Drenthe komt Paardenhaarzegge voornamelijk voor in Elzenbroek (*Carici elongatae-Alnetum*), meestal vergezeld door Stijve zegge (*Carex elata*) (SCHAMINÉE & al., 1995, WEEDA & al. 1994, VAN DER WERF 1991). In dit artikel wordt een overzicht gegeven van de verspreiding van Paardenhaarzegge in Overijssel en worden de groeiplaatsen beschreven waar de soort na 1990 bij de door de provincie uitgevoerde karteringen is aangetroffen.

De verspreiding binnen Overijssel

In Overijssel is Paardenhaarzegge een van de zeldzaamste zeggesoorten. HATTINK (1985) vermeldt de soort van voor 1950 uit drie atlasblokken: twee in de omgeving van Diepenheim en één in de buurt van Deventer. (**Kaart 2**)

Na 1950 wordt de soort vermeld uit drie atlasblokken; twee in de omgeving van Diepenheim en een ten oosten van Weerselo. Bij provinciaal onderzoek in de zeventiger jaren werd Paardenhaarzegge op drie plaatsen in een van deze atlasblokken (linksonder coördinaten 230-465; IVON 34.23) bij Diepenheim aangetroffen.

Kaart 2 Paardenhaarzegge in Overijssel

Open vierkant: Atlasblok voor 1950 Open cirkel: atlasblok 1950-1990 Stip: km-blok na 1990

Na 1990 zijn alle drie de atlasblokken waar Paardenhaarzegge sinds 1950 in Overijssel is waargenomen, voor het grootste deel door de provincie gekarteerd. Bij deze provinciale karteringen worden km-hokken intensiever onderzocht dan

bij een FLORON-kartering; veel aandacht wordt besteed aan het op 50-m trajecten karteren van aandachtsoorten (ca 600 soorten).

Het atlasblok ten oosten van Weerselo (linksonder coördinaten 255-485; IVON 28.38) is voor een groot deel (alleen Oude Broek en Wiekermeden en omgeving niet) in 1992 en in 1993 door de provincie gekarteerd. Alhoewel geschikte biotopen in de vorm van Elzenbroekbos ruimschoots voorhanden zijn (Lemselermeden, Rossummermeden, Agelerbroek), is Paardenhaarzegge bij deze karteringen niet gevonden (BERINGEN 1994).

De twee atlasblokken in de omgeving van Diepenheim zijn in 1995 bij de vegetatiekartering van het "milieubeschermingsgebied Diepenheim" (met uitzondering van de gedeelten ten noorden van het Twentekanaal en de stukken die in Gelderland liggen) onderzocht. In het meest westelijke atlasblok (linksonder coördinaten 230-465; IVON 34.23) is de soort op drie "oude" locaties en op één nieuwe locatie aangetroffen. Op één van de oude locaties (Hogelaarsblok) was de soort op aanwijzing van H.G.A. REIMERINK al in 1991 teruggevonden tijdens het opnemen van trajecten voor het provinciaal biologisch meetnet. In het andere atlasblok bij Diepenheim (linksonder coördinaten 235-465; IVON 34.24) is Paardenhaarzegge in 1995 niet gevonden.

Tijdens de provinciale kartering van Zuid- en Midden-Salland in 1994 werd Paardenhaarzegge aangetroffen in een Elzenbroekbos tussen Lettele en Heeten. De soort was na 1950 niet meer in Salland waargenomen.

De standplaatsen in Overijssel

In de omgeving van Diepenheim is Paardenhaarzegge recent op vier locaties aangetroffen. Een relatief grote populatie werd gevonden op het landgoed "Huis te Diepenheim". In het bos ten noorden van de weg Lochem-Diepenheim werden op verschillende verspreide groeiplaatsen meer dan 30 pollen aangetroffen. De meeste pollen stonden in greppels in een vochtig loofbos dat getypeerd kan worden als Elzen-Eikenbos (*Lysimachio-Quercetum*).

Opvallend was dat de soort hoofdzakelijk aangetroffen werd in de noord-zuid verlopende greppels. Paardenhaarzegge werd meestal vergezeld door Stijve zegge; op één plek groeide ook Wateraardbei in de nabijheid. In de niet noord-zuid verlopende greppels werden voornamelijk Moeraszegge (*Carex acutiformis*) en Ruwe smele (*Deschampsia cespitosa*) aangetroffen. Vermoedelijk wordt het bos in hoofdzaak gedraineerd door de noord-zuid verlopende greppels, zodat in deze greppels het meeste kwelwater wordt "afgevangen" en het regenwater het snelst wordt afgevoerd. Aldus zouden juist in deze greppels de voor Paardenhaarzegge vereiste hydrologische condities (toestroming van basenrijk grondwater en geen ophoping van "zuur" regenwater) kunnen ontstaan.

Slechts enkele pollen werden buiten greppels aangetroffen. Deze pollen groeiden aan de rand van een met Grauwe wilg (*Salix cinerea*) dichtgroeïend en verruigend zeggemoerasje. In het moerasje zelf groeiden hoofdzakelijk Moeraszegge en Oeverzegge (*Carex riparia*) met een enkele Blaaszegge (*Carex vesicaria*): *Caricion gracilis* / *Caricion elatae*. In de directe omgeving van het moerasje werden ook soorten uit Kleine zeggen-vegetaties (*Caricion nigrae*) aangetroffen, zoals Moerasstruisgras (*Agrostis canina*), Snavelzegge, Wateraardbei en Moerasbasterdwederik (*Epilobium palustre*).

Op de groeiplaats in het Hogelaarsblok groeit Paardenhaarzegge in een moerasige laagte met verder soorten als o.a. Stijve zegge, Pluimzegge (*Carex panicu-*

lata), Blaaszegge, Gele waterkers (*Rorippa amphibia*) en Grote boterbloem (*Ranunculus lingua*): *Caricion gracilis* / *Caricion elatae*. In 1991 werden hier 13 pollen geteld.

Beide bovengenoemde locaties liggen in de relatief laagstgelegen delen (GWT II)² van een overwegend vlak gebied met moerige eerdgronden ten zuiden en ten westen van de stuwwal Markelo-Stokkum. In het Hogelaarsblok is de laag moerig materiaal zelfs zo dik dat er madeveengronden voorkomen.

Op het landgoed "Nijenhuis en Westerflier" werd Paardenhaarzegge aangetroffen in een broekbosje op beekerdgrond in de nabijheid van de Boven-Regge. In en langs de greppels groeide Elzenbroekbos; op de rabatten vertoonde het bos een *Alno-padion*-inslag. In de greppels in het bosje werden 6 pollen aangetroffen. Paardenhaarzegge werd hier vergezeld door o.a. Moeraszegge, Stijve zegge, Elzenzegge (*Carex elongata*), Bosbies (*Scirpus sylvaticus*) en Zwarte bes (*Ribes nigrum*).

Een vierde vindplaats van Paardenhaarzegge in de omgeving van Diepenheim betrof één pol achter de beschoeiing van het Twentekanaal. Eigenlijk zou men op zo'n plek eerder de sterk op Paardenhaarzegge gelijkende, maar in alles wat fors(er) uitgevoerde Pluimzegge verwachten. Aangezien de plant aan de zuidkant van het kanaal groeide en het talud hier begroeid is met struiken, stond de pol hier redelijk beschaduwd. De vegetatie ter plekke bestond uit algemene soorten van vochtige ruigten. Het Twentekanaal doorsnijdt op deze plaats over enkele honderden meters een keileemafzetting, die zich bevindt op de "zuidflank" van de stuwwal Markelo-Stokkum. De voor Paardenhaarzegge geschikte milieuomstandigheden ontstaan misschien, doordat het over de slecht doorlatende keileem afstromende en zich achter de kanaalbeschoeiing ophopende regenwater een deel van het jaar het basenrijke kanaalwater verdringt.

In Salland werd in 1994 Paardenhaarzegge aangetroffen in een vlak naast een waterschapsleiding gelegen Elzenbroekbos (leg. K. van der Veen). De bodem was hier een broekerdgrond met GWT II. In het bos werden vijf pollen geteld. De pollen groeiden hier niet in greppels, maar gewoon op de bosbodem. Ook hier werd Paardenhaarzegge vergezeld door Stijve zegge. Verder werden o.a. Elzenzegge, Kleine valeriaan, Ruwe smele en Grote brandnetel (*Urtica dioica*) aangetroffen.

Samenvatting

Samenvattend kan gezegd worden dat in Overijssel, bij de door de provincie vanaf 1990 uitgevoerde vegetatiekarteringen, op vijf locaties (5 km-hokken, 2 atlasblokken) ca 55 pollen van Paardenhaarzegge zijn aangetroffen. De zeggemoerasjes waarin de soort is aangetroffen, kunnen, gezien het voorkomen van Stijve zegge, gerekend worden tot het *Caricion elatae*. De bodem van deze moerasjes is rijk aan organische stof: madeveengronden of moerige eerdgronden. Op één locatie komen ook soorten uit het *Caricion nigrae* voor. Verder is Paardenhaarzegge aangetroffen in Elzenbroekbos. In Elzenbroekbos op moerige eerdgrond groeit de soort buiten greppels; in Elzenbroekbos op beekerdgrond (met op de rabatten een inslag van het Elzen-Vogelkersbos) alleen in greppels. Ook in Elzen-Eikenbos groeit de soort alleen in greppels.

In twee atlasblokken is de soort recent niet meer aangetroffen. Het is echter goed mogelijk dat de soort toch nog voorkomt. Bij de provinciale karteringen

² GWT II: betreft grondwaterklasse met Gemiddelde Hoogste Grondwaterstand van < 0,4 m onder het maaiveld, en de Gemiddeld Laagste Grondwaterstand tussen de 0,5 en 0,8 m - mv.

wordt gemiddeld 5 - 7 km per km-hok gelopen; dus niet iedere vierkante meter wordt afgezocht. Vroeg in het voorjaar en in natte zomers, zoals in 1993, zijn de broekbossen en moerassen waarin de soort zich op kan houden, vaak erg nat en daardoor moeilijk toegankelijk. Gericht zoeken in de geschikte biotopen en op het juiste tijdstip kan misschien nog nieuwe groeiplaatsen opleveren.

Literatuur

- BERINGEN, R. (1994). Flora en vegetatie van het bodembeschermingsgebied Weerselo-Deurningen (noordelijk deel). Provincie Overijssel.
- BRUIJN, O. DE (1977). De zeggen in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Deel 2: Carex-flora. Doctoraalverslag Rijksuniversiteit Groningen.
- GROOTJANS, A.P. (1985). De invloed van ingrepen in de waterhuishouding op de verspreiding van moeras- en hooilandplanten. SWNBL-rapport 1C.
- HATTINK, TH. A. (1985). In: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE. Atlas van de Nederlandse flora. Deel 2: 97. Zeldzame en vrij zeldzame planten.
- SCHAMINÉE, J.H.J., E.J. WEEDA & V. WESTHOFF (1995). De Vegetatie van Nederland. Deel 2. Plantengemeenschappen van wateren, moerassen en natte heiden.
- WEEDA, E. J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA (1994). Nederlandse oecologische flora. Deel 5. Wilde planten en hun relaties.
- WERF, S. VAN DER (1991). Bosgemeenschappen. Natuurbeheer in Nederland 5.
-

Over een nieuwe groeiplaats van Draadgentiaan (*Cicendia filiformis*) in Twente

M.A.P. Horsthuis

Naar aanleiding van een nieuwe groeiplaats van Draadgentiaan (*Cicendia filiformis*) op een industrieterrein in Enschede en de belangstelling die deze vegetatie bij zowel (Twentse) floristen als plantensociologen geniet, leek het een goede zaak de (nieuwe) vondst van deze bijzondere nanovegetatie in het rijtje van nieuwe groeiplaatsen te zetten. Kenmerkend voor de nieuwe locaties is dat ze alle vrij recent door graafwerkzaamheden, al dan niet bewust, gecreëerd zijn en eigenlijk niet in natuurgebieden liggen. Terreinen waar in de afgelopen vijf jaar groeiplaatsen met Draadgentiaan gevonden zijn liggen verspreid over Twente: de ijsbaantjes van Haarle en Losser, een poel in het Voltherbroek, het natuurontwikkelingsgebied 't Groener bij Stroothuizen, een zandwinning bij Sibculo en het industrieterrein de Marssteden bij Enschede. Daarnaast was Draadgentiaan al bekend in een aantal natuurgebieden, onder andere Punthuizen, Lemselermaten en Boddenbroek. Al in eerdere publicaties werd ingegaan op een aantal van deze groeiplaatsen. EYSINK & DE BRUIJN (1994) bespreken verschillende locaties van de Draadgentiaangemeenschap (*Cicendietum filiformis*). Verder wordt in HORSTHUIS & SCHAMINÉE (1992) de vegetatie op het ijsbaantje van Haarle besproken, terwijl HOFSTRA (1978) dat doet voor de ijsbaan van Losser.

In dit artikel wil ik kort ingaan op de nieuwe vindplaats op het industrieterrein de Marssteden bij Enschede, waarbij natuurlijk de nadruk ligt op de vegetatie met Draadgentiaan.

Industrieterrein de Marssteden

De nieuwe groeiplaats op het industrieterrein de Marssteden in Enschede heeft veel overeenkomsten met het door WEEDA (1970) beschreven type aan de Ter Kuilestraat in Enschede, niet alleen als het om de soortenrijkdom gaat, maar ook ten aanzien van de toekomstverwachtingen van het terrein. Net als indertijd staan hier de bulldozers klaar om het gebied verder te vormen. In tegenstelling tot de locatie aan de Ter Kuilestraat heeft de gemeente Enschede hier de intentie en mogelijkheid de groeiplaats in het ontwerp in te passen.

Vanouds was dit terrein landbouwkundig in gebruik als grasland met daarin een zandweg. Deze liep door het terrein in de richting van de Usseler Esch. De weg is vanwege zijn zandige karakter nog goed in het gebied te herkennen. Op de topografische kaart van begin van deze eeuw lag de weg te midden van een groot heidegebied.

Een aantal jaren geleden zijn op het industrieterrein wegen aangelegd en hebben zich op een aantal plaatsen al bedrijven gevestigd. Verder heeft men in een hoek van het industrieterrein een aanvang gemaakt met de aanleg van een bergingsvijver. Daarvoor werd op dat deel een (voedselrijk) grondpakket van 30 tot 50 cm verwijderd in afwachting van de verdere inrichting van het terrein. Juist op deze plekken ontwikkelde zich in de afgelopen 2-3 jaar een aardige begroeiing. In totaal werden in dit jaar in het terrein ter grootte van 100 bij 200 m vijftien plantensoorten aangetroffen, waaronder een aantal die zeldzaam tot zeer zeldzaam zijn voor Nederland.

Op de afgegraven delen kunnen grofweg drie vegetatietypen worden onderscheiden: een Draadgentiaangemeenschap, een Natte heidevegetatie (*Ericetum tetralicis*) en de Associatie van Vogelpootje (*Ornithopodo-Corynephorum*). Elk vegetatietype wil ik hieronder bespreken.

De Draadgentiaangemeenschap) wordt op deze groeiplaats gekenmerkt door een aantal zeldzame tot zeer zeldzame soorten. Allereerst staat Draadgentiaan massaal in de lage, iets vastgereden, afgeplagde delen van het terrein, waar het langst regenwater blijft staan. In juli van dit jaar stonden zeker meer dan duizend exemplaren van deze Rode-Lijstsoort 1 te bloeien. De soort staat daar samen met de kenmerkende en zeldzame soorten Dwergzegge (*Carex oederi* subsp. *oedocarpa*) en Grondster (*Illecebrum verticillatum*). Verder stonden de volgende voor het *Cicendietum* karakteristieke soorten op dezelfde locatie: Knolrus (*Juncus bulbosus*), Egelboterbloem (*Ranunculus flammula*), Moerasdroogbloem (*Gnaphalium uliginosum*) en Schildereprijs (*Veronica scutellata*). Vorig jaar zijn op deze locatie twee vegetatieopnamen gemaakt (**tabel**).

Tabel Draadgentiaan	Vegetatieopnamen 11 juli 1995, Marssteden, Enschede		
Tabelnummer	1	2	
Lengte proefvlak (m)	1	0,4	
Breedte proefvlak (m)	1	0,5	
Aantal soorten	22	22	
<i>Cicendia filiformis</i>	1	2m	Draadgentiaan
<i>Juncus bulbosus</i>	2a	2a	Knolrus s.l.
<i>Ranunculus flammula</i>	2a	2m	Egelboterbloem
<i>Carex oederi</i> subsp. <i>oederi</i>	1	1	Dwergzegge
<i>Plantago major</i> subsp. <i>intermedia</i> [= subsp. <i>pleiosperma</i>]	1	1	Getande weegbree
<i>Gnaphalium uliginosum</i>	1	2m	Moerasdroogbloem
<i>Ranunculus repens</i>	+	2a	Kruipende boterbloem
<i>Lotus pedunculatus</i> [= <i>L. uliginosus</i>]	+	1	MoerasrolkLaver
<i>Fossombronia foveolata</i>	+	1	Grof goudkorrelmos
<i>Hieracium umbellatum</i>	+	+	Schermhavikskruid
<i>Tanacetum vulgare</i>	+	+	Boerenwormkruid
<i>Galium palustre</i>	1		Moeraswalstro
<i>Illecebrum verticillatum</i>	+		Grondster
<i>Spergularia rubra</i>	+		Rode schijnspurrie
<i>Plantago lanceolata</i>	+		Smalle weegbree
<i>Lycopus europaeus</i>	+		Wolfspoot
<i>Lythrum portula</i>	+		Waterpostelein
<i>Agrostis stolonifera</i>	+		Fioringras
<i>Cirsium arvense</i>	+		Akkerdistel
<i>Salix cinerea</i>	+		Grauwe wilg
<i>Riccia glauca</i>	+		Gewoon landvorkje
<i>Rorippa palustris</i>	+		Moeraskers
<i>Ceratodon purpureus</i>		2a	Purpersteeltje
<i>Mentha arvensis</i>		1	Akkermunt
<i>Hydrocotyle vulgaris</i>		1	Gewone waternavel
<i>Calluna vulgaris</i>		+	Struikhei
<i>Betula pubescens</i>		+	Zachte berk
<i>Salix spec.</i>		+	Wilg (G)
<i>Trifolium repens</i>		+	Witte klaver
<i>Drosera intermedia</i>		+	Kleine zonnedaauw
<i>Agrostis capillaris</i>		+	Gewoon struisgras
<i>Juncus articulatus</i>		+	Zomprus
<i>Cardamine spec.</i>		r	Veldkers (G)

In datzelfde jaar werd op het terrein nog een andere voor Nederland zeer zeldzame soort gevonden die goed in het rijtje van kenmerkende soorten past: Wijd-bloeiende rus (*Juncus tenageia*) (Rode-Lijstsoort 2).

De gemeenschap kent een korte vegetatieperiode van drie tot vier maanden en ontwikkelt zich gewoonlijk in karrensporen, op heidepaadjes en afgeplagd terrein op vochtige, niet bemeste zand- en leemgrond. De oppervlakten zijn meestal niet groter dan hoogstens enkele tientallen vierkante meters (LEMAIRE & WESTHOFF 1993). De waterhuishouding speelt daarbij een cruciale rol. De groeiplaatsen van Draadgentiaan komen in Twente op matig voedselrijke standplaatsen voor die onder invloed van (matig) kalkrijk grondwater staan (EYSINK & DE BRUIJN 1994). Naast het *Cicendietum* komt nog een nauwverwant vegetatietype voor. Het gaat hier om een Oeverkruidgemeenschap (*Littorellion uniflorae*) met kenmerkende soorten Oeverkruid (*Littorella uniflora*) en Waterpostelein (*Lythrum portula*). Dit vegetatietype staat net iets lager in de gradiënt, en is over het algemeen te vinden in voedselarme, meestal zwak gebufferde, stilstaande of zwak stromende wateren.

Met de soorten uit de Associatie van Dophei (*Ericetum tetralicis*) komt weer een vegetatie tot ontwikkeling die in het begin van deze eeuw ook veel in dit gebied moet hebben voorgekomen; een afwisseling van natte heide in de laagten en droge heide op de zandige kopjes. Dit alles werd toentertijd in stand gehouden door het landbouwsysteem, waarbij de heide een sleutelrol speelde, omdat het direct de voedselbron vormde voor de schaapskudde en indirect omdat er plaggen voor de potstal gestoken werden.

Naast Gewone dophei (*Erica tetralix*) en Struikhei (*Calluna vulgaris*) komen soorten voor die kenmerkend zijn voor het *Ericetum tetralicis*: Kleine zonnedaaw (*Drosera intermedia*) en Trekrus (*Juncus squarrosus*).

Verder zijn Stekelbrem (*Genista anglica*), Blauwe zegge (*Carex panicea*) en Gewone waternavel (*Hydrocotyle vulgaris*) kenmerkende soorten die vrij natte omstandigheden aangeven. De laatste twee soorten kan men ook aantreffen in de schrale en zeldzame blauwgraslanden.

Als derde type kan men de Vogelootjes-associatie (*Ornithopodo-Corynephorum*) onderscheiden. Deze vegetatie staat met name op en langs de voormalige zandweg. Deze kalkarme en droge zandgrond maakt dat onder andere de volgende soorten zich kunnen vestigen en handhaven: Rode schijnspurrie (*Spergularia rubra*), Eenjarige hardbloem (*Scleranthus annuus*), Klein tasjeskruid (*Teesdalia nudicaulis*) en Klein vogelootje (*Ornithopus perpusillus*). Tegenwoordig komt deze vegetatie veelal voor langs zandwegen, op speelvelden en in zandgroeven. Over het algemeen liggen deze groeiplaatsen in de volle zon. De vegetatie ontstaat veelal door betreding, berijding of graafwerkzaamheden. Als de standplaats verder met rust gelaten wordt, ontwikkelt de vegetatie zich naar een gesloten grasland. Verder is Brem (*Cytisus scoparius*), een soort van droge zandige plaatsen, verspreid over het terrein te vinden.

Beheer

Op grond van de boven genoemde typen kan een gradiënt beschreven worden, waarbij de Vogelootjes-associatie het droogst staat, en door het andere bodemtype enigszins buiten de vegetatiekundige samenhang valt met de Associatie van Dophei en de Draadgentiaangemeenschap. Deze twee vegetaties komen over het algemeen vaker in elkaars nabijheid voor. Uit andere Twentse situaties is bekend dat vegetaties met Draadgentiaan vaak als een smalle gordel bij de hoger gelegen natte heide en blauwgraslanden lagen. Dit brengt met zich mee dat voor de ontwikkeling en beheer van deze vegetaties een geleidelijke gradiënt moet worden gecreëerd van hoog naar laag, zodat iedere soort de gelegenheid heeft zich te vestigen.

Verder moet een zorgvuldig maai- en plagbeheer worden opgezet, al dan niet door vrijwilligers. Jaarlijks zou het terrein gemaaid moeten worden, en af en toe zouden stukjes geplagd kunnen worden om nieuwe vestigingsplaatsen voor Draadgentiaan te creëren. Deze open plekken zouden dan op verschillende hoogten, of als stroken van hoog naar laag, in de gradiënt moeten worden gemaakt. Overigens zou, om meer vestigingsmogelijkheden te ontwikkelen, ook het omliggende, braakliggende terrein kunnen worden afgegraven.

De voorwaarden van aanvoer van matig tot kalkrijk grondwater (voor buffering tegen eutrofiëring), een pH tussen de 6 en 7 (buffering tegen verzuring), en waterstanden van omstreeks het maaiveld tot 's zomers maximaal ca 80 cm beneden het maaiveld zijn belangrijk voor het voortbestaan van deze specialistische en daarmee zeldzame vegetatie (EYSINK & DE BRUIJN 1994).

De vraag is hoe de vegetatie zal reageren op de te graven bergingsvijver: zal het (kalkrijke) grondwater via de bergingsvijver wegzijgen? En wat zal de invloed zijn van de periodieke aanvoer van kwalitatief ander, misschien voedselrijker, water van straatkolken en regenpijpen? Zaak is deze (kwade) invloeden verre te houden van de groeiplaats van Draadgentiaan.

Literatuur

- EYSINK, A.TH.W. & O. DE BRUIJN (1994). Kruipluizen in de gradiënt..... de Wijd-bloeiende rus (*Juncus tenageia*) floreert weer in Twente. *Stratiotes* 9: 62-103.
- HOFSTRA, J. (1978). De botanische betekenis van ijsbanen, in het bijzonder die van Schijndel, Heerenveen en Losser. *Natura* 75: 215-218.
- HORSTHUIS, M.A.P. & J.H.J. SCHAMINÉE (1992). Oermos (*Archidium alternifolium* (HEDW.) SCHIMP.) en Eendagsmos (*Ephemerum serratum* (HEDW.) HAMPE) op het ijsbaantje van Haarle. *Stratiotes* 4: 15-25.
- LEMAIRE, A.J. & V. WESTHOFF (1993). *Cicendietum filiformis* ALLORGE 1922. In: Horsthuis, M.A.P. & J.H.J. Schaminée. Verspreiding en ecologische spectra van 24 plantengemeenschappen in Nederland. IBN-rapport 21: 50-55.
- SCHAMINÉE, J.H.J., A.H. STORTELDER & E.J. WEEDA (1995). De Vegetatie van Nederland. Deel 2. Plantengemeenschappen van wateren, moerassen en natte heiden.
- WEEDA, E.J. (1970). Over het *Nanocyperion* in Twente. *Gorteria* 5: 46-48.
- WESTHOFF, V. & A.J. DEN HELD (1969). Plantengemeenschappen van Nederland.
-

Een eerste vondst van Trilgraszegge (*Carex brizoides*) in Twente

Klaas van der Veen & Piet Bremer (provincie Overijssel)

Sinds 1984 vindt in Overijssel een vlakdekkende kartering plaats van het landelijk gebied op hoofdzakelijk flora, vegetatie en broedvogels. In het kader hiervan zijn sindsdien diverse gebieden gekarteerd. Een overzicht voor de Twentse situatie is te vinden bij BREMER 1993 en 1997.

In 1995 werden de milieubeschermingsgebieden Lankheet, Diepenheim en Twickel vlakdekkend gekarteerd. De kartering van Twickel beperkte zich hoofdzakelijk tot het landgoed en was van belang voor zowel provincie als de beheerder. Tijdens de kartering werd nabij Delden een groeiplaats ontdekt van Trilgraszegge (*Carex brizoides*), een tot dusver in Twente onbekende soort (leg. K. van der Veen). Trilgraszegge komt hier voor in een kloon met een doorsnede van 18 m. De planten staan hier in een zone naast een wal van het Twentekanaal (km-hok 246-474). De bodem is enigszins lemig en sterk humeus. De kloon groeit hier binnen een Elzen-Vogelkersbos (*Alno-Padion*) - op associatieniveau wellicht op te vatten als soortenarme vorm van het Vogelkers-Essenbos (*Pruno-Fraxinetum*) - en wordt o.a. begeleid door Robertskruid (*Geranium robertianum*), Zevenblad (*Aegopodium podagraria*), Reuzenzwenkgras (*Festuca gigantea*), IJle zegge (*Carex remota*) en Grote brandnetel (*Urtica dioica*). Het gebied ondervindt waarschijnlijk een gunstig effect van lokale kwel vanuit het kanaal dat voor een permanent natte ondergrond zorgt.

De Deldense vondst betreft de tweede vondst van deze zegge in Overijssel³. In 1994 werd tijdens de flora- en vegetatiekartering van Zuid- en Midden-Salland een kloon ontdekt in een verbraamd Wintereiken-Beukenbos (*Fago-Quercetum*) aan de dijkbinnenzijde nabij het landgoed de Haere (leg. P. Bremer). In deze kloon van 31 m² kwamen geen bloeiende planten voor. Een derde in dit kader interessante vondst werd in 1992 gedaan in het Waterloopbos, aan de oostrand van de Noordoostpolder, bij Vollenhove (leg. P. Bremer). Hier kwam een kloon voor (doorsnede > 20 m) aan de rand van een beukenbos op zgn. matig fijn preglaciaal zand. Het bostype ontwikkelt zich hier richting Wintereiken-Beukenbos. In de buurt van de kloon komt o.a. Brede wespenorchis (*Epipactis helleborine*) voor. De vondst werd bevestigd door A. Corporaal. De drie recente vondsten zijn opmerkelijk. WEEDA (1980) vermeldt de soort van drie atlasblokken van voor 1950 en van zes na 1950. Drie hebben betrekking op groeiplaatsen in Drenthe. Voorkomens van Trilgraszegge buiten Zuid-Limburg worden als neofiet beschouwd. Met de diverse nieuwe vondsten is het de vraag of dit wel juist is. HAEUPLER & SCHÖNFELDER (1989) vermelden het voorkomen in drie 'Messtischblätter' in het gebied aangrenzend aan Overijssel. Naar het oosten wordt de soort algemener, zodat de vestigingen ook opgevat kunnen worden als een reële uitbreiding van het areaal naar het westen. De Nederlandse groeiplaatsen zijn nogal verschillend van aard. WEEDA & al. (1995) en DE BRUIJN (1977) vermelden de soort o.a. van de rand van een weiland langs een beekje (plus heggenrand en holle weg) in Zuid-Limburg, een broekbos en berm van een vroegere trambaan in Zuid-Holland, een verlande veensloot, de rand van een bosaanplant en bermgreppel in Drenthe. Trilgraszegge is in Midden-Europa een plant van lichte plekken in loofbossen op vochtige, vrij zure en basenarme, maar niet te arme zand- en leemgrond, vaak met stagnerend water op geringe diepte. In Oost-Europa komt zij plaatselijk veel voor en kan tot sterke dominantie komen op kapvlakten. ELLENBERG (1978) vermeldt de soort van het Parelgras-Beukenbos (*Melico-Fagetum*), waar zij in een bepaalde variant vegetatievormend voorkomt, en van het Zilverparbos (*Quercus-Abietetum*). De drie eerdergenoemde vondsten sluiten dus wat habitat betreft weinig aan bij de overige groeiplaatsen in Nederland en evenmin bij het beeld dat ELLENBERG (1978) van deze soort geeft. De vondsten lijken te bevestigen dat Trilgraszegge over een breed oecologisch spectrum voorkomt.

Literatuur

- BREMER, P. (1993). Het botanisch onderzoek in Twente. [Nieuwsbrief FLORON-FWT 9](#).
- BREMER, P. (1997). Het provinciale botanisch onderzoek in Twente in 1996. [Nieuwsbrief FLORON-FWT 16](#).
- BRUIJN, O. DE (1977). De zeggen in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Deel 2: Carex-flora. Doctoraalverslag Rijksuniversiteit Groningen.
- ELLENBERG, H. (1978). Vegetation Mitteleuropas mit den Alpen in ökologischer Sicht. Ed. 2.
- HAEUPLER, H. & P. SCHÖNFELDER (1989). Atlas der Farn- und Blütenpflanzen der Bundesrepublik Deutschland.

³ In 1996 zijn in Twente nog twee vondsten gedaan van Trilgraszegge, en in 1999 eveneens twee. (Red.)

WEEDA, E.J. (1980) in: MENNEMA, J., A.J. QUENÉ-BOTERENBROOD & C.L. PLATE. Atlas van de Nederlandse flora. Deel 1: 69. Uitgestorven en zeer zeldzame planten. WEEDA, E.J., R. WESTRA, CH. WESTRA & T. WESTRA (1994). Nederlandse oecologische Flora. Deel 5. Wilde planten en hun relaties.

Start seizoen 1997

Alle waarnemers worden uitgenodigd voor een

START-BIJEENKOMST OP 22 MAART

's-middags om 13.30 uur in het Natuurmuseum te Enschede, M.H. Tromp-
laan 19.

Aan de hand van de bijgewerkte kaart bekijken we de huidige stand van zaken en kan er ingetekend worden op 'witte' kilometerblokken. Verder zal er herbariummateriaal te zien zijn en worden er dia's vertoond van een aantal bijzondere soorten, voornamelijk uit Twente. Door jullie meegebrachte dia's en materiaal zijn welkom.

Wie deze dag verhinderd is en nog streeplijsten nodig heeft, kan hiervoor terecht bij Otto Zijlstra.
